

Leerlingen met een ondersteuningsbehoefte

Facilitering binnen het vmbo

Inleiding

In dit kader is beschreven op basis van welke uitgangspunten er binnen het vmbo leerlingen met een ondersteuningsbehoefte tijdens het onderwijs en examens facilitering kunnen krijgen. Elke vestiging bepaalt zelf hoe zij de ondersteuning aan leerlingen organiseert en bij wie de leerling, terecht kan met vragen. Deze informatie is op te vragen bij de ondersteunings- of dyslexiecoördinator van de betreffende vestiging.

Wanneer is facilitering toegestaan?

De Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte verplicht de school om binnen redelijke grenzen belemmeringen weg te nemen die de leerling met een handicap of chronische ziekte door zijn beperking ondervindt in onderwijs, toetsing en examinering. Bij onderwijs en schoolexamens weegt de school af op welke wijze – met inachtneming van de doelen van het onderwijs en het examen – de belemmeringen zo veel mogelijk kunnen worden weggenomen. Van belang is daarbij de werking van de aanpassing.

Een doeltreffende aanpassing neemt de belemmering weg, waardoor de kandidaat in staat wordt gesteld te laten zien of en in welke mate hij aan de eisen voldoet. De aanpassing neemt niet de exameneisen als zodanig weg. Uitgangspunt is: Het examen beoogt te toetsen of de kandidaat voldoet aan de exameneisen. Het civiel effect van een diploma moet geborgd worden/blijven. De exameneisen zijn bindend, als daarop een uitzondering kan worden gemaakt, moet dat expliciet in de regelgeving zijn vermeld. De wijze van examinering kan er echter toe leiden dat een kandidaat een belemmering ondervindt bij het laten zien dat hij aan de exameneisen voldoet. Die belemmering kan (moet) zo mogelijk worden weggenomen. Door extra hulpmiddelen of door aanpassingen in het examen zelf, maar met inachtneming van de exameneisen.

Er is geen limitatieve opsomming van beperkingen. Zo'n lijst zou voortdurend moeten worden bijgewerkt op grond van nieuwe inzichten. Het ontbreken van een lijst onderstreept dat een inhoudelijke afweging nodig is.

Een deskundigenverklaring is vereist, de verklaring dient als basis om aanpassingen/hulpmiddelen voor een leerling te kunnen inzetten. Om facilitering te kunnen toekennen tijdens het schoolexamen of centraal examen moet uit de deskundigenverklaring blijken dat de beperking leidt tot een belemmering in de wijze van examinering.

Uitgangspunten voor ondersteuning en facilitering

Bij het geven van ondersteuning en facilitering gaan we uit van de volgende uitgangspunten:

1. Er is een deskundigenverklaring aanwezig. Deze deskundigenverklaring is door een ter zake kundige neuroloog, psycholoog of orthopedagoog opgesteld.
2. Bij het bieden van ondersteuning of facilitering wordt uitgegaan van de hulpvraag van de leerling. Dit betekent dat de school met de leerling nagaat, wat hij nodig heeft om zo min mogelijk hinder te ondervinden van zijn beperking. De school geeft aan welke ondersteuning geboden kan worden. De leerling en zijn wettelijk vertegenwoordigers worden hiervan op de hoogte gesteld. Herhaling van dezelfde hulp, zoals remedial teaching wat al op de basisschool heeft plaatsgevonden, wordt binnen het voortgezet onderwijs niet meer geboden. De hulp moet efficiënt zijn. Dit houdt in dat een leerling die in het basisonderwijs lange tijd hulp gehad heeft en bij wie is vastgesteld dat de investering niet opweegt tegen het resultaat (hardnekkigheid), in het voortgezet onderwijs niet opnieuw dezelfde extra ondersteuning moet krijgen.
3. Het is de verantwoordelijkheid van de school om in het onderwijstraject te verifiëren of facilitering nodig is. De faciliteiten die kunnen worden geboden tijdens het centraal examen zijn altijd een

logisch vervolg op facilitering die de leerling tijdens zijn onderwijstraject heeft gekregen op basis van de vastgestelde ondersteuningsbehoefte. Dat betekent niet dat aanpassingen zonder meer zijn toegestaan als ze in het voortraject zijn toegepast of omdat deze in de deskundigenverklaring worden genoemd.

4. Leerlingen krijgen tijdens de lessen facilitering op basis van maatwerk. Bij het toekennen van een faciliteit tijdens de lessen geldt als uitgangspunt dat een faciliteit nooit de eisen die aan het niveau van het gevolgde onderwijs worden gesteld kan wegnemen.
5. Bij het toekennen van facilitering tijdens het schoolexamen wordt de facilitering die tijdens het centraal examen mag worden toegekend aangehouden. De exameneisen die in de algemene regelgeving worden gesteld zijn van toepassing, dit houdt in dat de school er voor moet zorgdragen dat voor iedere leerling gelijke exameneisen gelden en dat een beoordeling van alle kandidaten plaatsvindt op grond van de voor iedereen geldende exameneisen.
6. Afspraken over facilitering worden opgenomen in het leerlingvolgsysteem en kenbaar gemaakt aan docenten en leerlingen.

Signalering en screening

Bij leerlingen die bij binnenkomst in bezit zijn van een deskundigenverklaring wordt aan het begin van het leerjaar, gediagnosticeerd waar de leerling baat bij heeft. Aan ouders en leerling wordt aangegeven welke ondersteuning en facilitering vanuit de school kan worden geboden. Deze afspraken worden jaarlijks aan het begin van ieder schooljaar opnieuw gemaakt en in het leerlingvolgsysteem geadministreerd.

Door de screening van de deskundigenverklaringen en de diagnostisering in het 1^e leerjaar of jaar van instromen te laten plaatsvinden, is voor iedere leerling tijdig inzichtelijk of er een ondersteuningsbehoefte is. Indien nodig kan direct worden gestart met een aanpak om de achterstand te verkleinen of met het bieden van ondersteuning of facilitering.

Bij leerlingen die bij binnenkomst geen deskundigenverklaring hebben, maar waarbij een vermoeden is ontstaan dat er sprake kan zijn van een ondersteuningsbehoefte, wordt in de loop van het leerjaar geïnventariseerd waar de leerling baat bij heeft. Iedere vestiging bepaalt zelf op welke wijze de diagnostisering plaatsvindt. Als uit de interne onderzoeken blijkt dat er voldoende aanleiding is dat er mogelijk sprake is van een ondersteuningsbehoefte wordt aan ouders geadviseerd een onderzoek te laten uitvoeren door een onafhankelijk daartoe deskundig bureau. De kosten voor een onderzoek worden niet vergoed door de school.

Facilitering tijdens het onderwijs en toetsen in de onderbouw en overgangstoetsen leerjaar 3

Op individuele basis met leerlingen worden afspraken gemaakt over de in te zetten ondersteuning en facilitering. Dit kan per leerling verschillen. Hierbij wordt uitgegaan wat voor de leerling noodzakelijk is om de belemmering die hij ondervindt vanwege zijn beperking weg te nemen. Het spreekt voor zich dat een vestiging niet de ene leerling mag weigeren wat de andere in gelijke omstandigheden wordt toegestaan, met de toekenning is men gebonden aan algemene wetgeving zoals de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte.

Bepaalde faciliteiten kunnen in de onderbouw voor leerlingen van belang zijn (bijv. gebruik van een spellingskaart of afwijkende beoordeling op spelling), maar mogen niet worden aangeboden tijdens het centraal examen. Gewenning aan een faciliteit moet worden voorkomen en afspraken over de afbouw van het gebruik van een faciliteit moet worden afgestemd met de leerling en de ouders. Van belang is dat de leerling goed geïnformeerd is over de toegestane faciliteiten tijdens het schoolexamen en het centraal examen en hier zo goed mogelijk op wordt voorbereid.

Verklanking bij dyslexie of TOS

Op grond van de deskundigenverklaring kan aan de kandidaat met dyslexie of TOS het recht op audio (verklanking) worden toegekend. Voorwaarde hiervoor is;

- dat in de deskundigenverklaring daartoe een voorstel wordt gedaan of,

- de aanpassing sluit aantoonbaar aan bij de begeleidingsadviezen, vermeld in die deskundigenverklaring.

Als verklanking is opgenomen in de deskundigenverklaring of volgt uit de begeleidingsadviezen, wordt aan de leerling en diens ouder/verzorgers gevraagd aan te geven of de wens bestaat hiervan gebruik te maken. Indien het niet duidelijk is voor de leerling of hij hier baat bij heeft, maar er bestaat wel een vermoeden, dan kan dit tijdens de schoolperiode (onderbouw) worden onderzocht. Als blijkt dat de leerling hier baat bij heeft en wenst gebruik te maken van verklanking tijdens het onderwijs en toetsen, dan wordt dit in het leerlingdossier geadministreerd en worden er afspraken gemaakt met de ouders en de leerling over de facilitering.

Bij de schoolexamens wordt verklanking middels Intowords aangeboden.

Bij de centrale examens kan de verklanking op drie manieren worden uitgevoerd:

- door gebruik te maken van een Daisy audio-cd (Digital Accessible Information System) (dit wordt uitgefaseerd);
- door middel van spraaksynthese waarbij de digitale tekst omgezet wordt in computerspraak;
- door een toezichthouder op verzoek incidenteel te laten voorlezen. Een voorlezer is alleen toegestaan als een ander adequaat middel ontbreekt.

Facilitering tijdens schoolexamen en centraal examen

Voor het gebruik van faciliteiten tijdens het centraal examen vmbo zijn de jaarlijks vastgestelde richtlijnen vanuit het Ministerie van OCW, leidend. Zie hiervoor de [brochure kandidaten met een ondersteuningsbehoefte](#). De facilitering die wordt aangeboden tijdens het schoolexamen is gelijk aan de facilitering die tijdens het centraal examen mag worden aangeboden.

De aanvraag voor een faciliteit tijdens het schoolexamen of het centraal examen vindt plaats voor aanvang van het schoolexamen en wordt aangemeld bij de examensecretaris. Binnen de vestiging worden afspraken gemaakt over de procedure en de registratie in het leerlingvolgsysteem. De examensecretaris zorgt er voor dat de melding voor een aangepast examen bij Inspectie van het onderwijs wordt gedaan.

De examensecretaris;

- controleert bij een aanvraag voor facilitering of een aanpassing aan het examen of de leerling hier aanspraak op kan maken (is er een deskundigenverklaring of heeft de leerling een fysieke handicap),
- inventariseert -voor aanvang van de schoolexamens- de wens om gebruik te maken van verklanking en laat dit bekrachtigen door ouders en leerling. In het leerlingvolgsysteem wordt dit geadministreerd,
- meldt aan het CvTE, een aanpassing aan de uitvoering van een praktijkopdracht van een CSPE en stuurt na afloop een evaluatie aan het CvTE van het afgenomen aangepaste CSPE,
- verzorgt de registratie en de melding bij Inspectie via ISD,
- draagt er voor zorgt dat de leerling de facilitering tijdens het schoolexamen dan wel centraal examen aangeboden krijgt.

Bijlage: Facilitering tijdens het centraal examen

Bron: [brochure kandidaten met een ondersteuningsbehoefte.](#)

2023

KANDIDATEN MET DYSLEXIE

- Er is een deskundigenverklaring,
- nagegaan wordt of een aanpassing gewenst is,
- registratie in het leerlingvolgsysteem,
- aanpassingen worden zo spoedig mogelijk, liefst voor de start van de schoolexamens gemeld bij inspectie via ISD.

Mogelijke faciliteiten:

- Verlenging van de examenduur tot maximaal 30 minuten¹;
- Verklanking
- Een voorlezer is alleen toegestaan als een ander adequaat middel ontbreekt. Dat geldt bijvoorbeeld bij leesteksten in de cspe's (daarvoor wordt (nog) geen audio geleverd).
- Gebruik van de computer als schrijfgerei mag voor alle leerlingen, alleen door een leerling met dyslexie mag de spellingscontrole worden gebruikt. Bij gebruik van de computer ziet de school erop toe dat de leerling geen toegang heeft tot hulpmiddelen die niet zijn toegestaan. Zie het document 'Computer als schrijfgerei' op <https://www.examenblad.nl>
- Puntgrootte 12 (Arial) is een adequate lettergrootte voor leerlingen met dyslexie, dit wordt voor het centraal examen en het schoolexamen aangehouden. Als bij grafieken, tabellen en dergelijke een kleinere letter worden gehanteerd en de dyslectische kandidaat die letters als (te) klein ervaart, kan hij gebruikmaken van een loep of een leesliniaal/leespen die de tekst vergroot.
- Niet toegestaan: Digitale woordenboeken, spelling- en grammaticakaarten of een andere beoordeling van examenonderdelen (met name spelling) toepassen. Voor de beoordeling van spelling gelden voor alle kandidaten dezelfde regels. Er is dus geen sprake van een verminderde aftrek voor leerlingen met dyslexie of van het niet meetellen van 'typische dyslexiefouten'. Dit geldt ook voor het schoolexamen.

AUTISME SPECTRUM STOORNIS (ASS) EN AD(H)D

- Er is een deskundigenverklaring,
- nagegaan wordt of een aanpassing gewenst is,
- registratie in het leerlingvolgsysteem,
- aanpassingen worden zo spoedig mogelijk liefst voor de start met de schoolexamens gemeld bij inspectie via ISD.

Mogelijke faciliteiten:

- maximaal 30 minuten tijdverlenging
- inzetten van pauze
- voorkomen van afleidingen tijdens de afname, (apart zetten of op rustiger plaats)
- structureren en vooraf laten ervaren van de regels

DIABETES EN EPILEPSIE

- nagegaan wordt of een aanpassing gewenst is,
- registratie in het leerlingvolgsysteem,
- aanpassingen worden zo spoedig mogelijk liefst voor de start met de schoolexamens gemeld bij inspectie via ISD.

¹ Bij een schoolexamen wordt de maximaal toe te kennen extra tijd vermeld. Dit kan ook minder dan 30 minuten zijn.

Toegestaan is:

- maximaal 30 minuten tijdverlenging,
- inzetten van pauze.

TOS (TAALONTWIKKELINGSSTOORNIS)

De leerling heeft een diagnose TOS, onderwijsarrangement (cluster 2), of heeft deze in het verleden gehad. In het onderwijsarrangement staat beschreven welke ondersteuningsbehoefte de leerling heeft en op welke wijze er in onderwijs en bij toetsen en examens hier invulling aan wordt gegeven. Ook de leerling met een vermoeden van TOS kan over een dergelijk arrangement beschikken en dus een ondersteuningsbehoefte hebben. Over de mogelijke aanpassingen in (school)examens wordt verwezen naar het overzicht van <https://simea.nl/toetsen-en-examens>

- Er is een deskundigenverklaring, diagnose TOS
- nagegaan wordt of een aanpassing gewenst is,
- registratie in het leerlingvolgsysteem,
- aanpassingen worden zo spoedig mogelijk liefst voor de start met de schoolexamens gemeld bij inspectie via ISD.

Toegestaan is bij de centrale examens:

- maximaal 30 minuten tijdverlenging
- verklanking

KANDIDATEN MET DYSCALCULIE

- Er is een Deskundigenverklaring,
- nagaan of een aanpassing gewenst is,
- registratie in het leerlingvolgsysteem,
- aanpassing melden aan inspectie via het ISD,
- nagaan of het rekenwerk in het examen tijdverlenging (max. 30 minuten) noodzakelijk maakt,
- nagaan of gebruik standaard rekenkaart gewenst is,
- extra informatiemateriaal is niet toegestaan.

KANDIDATEN MET EEN AUDITIEVE BEPERKING

- Nagaan welke aanpassing gewenst is,
- aanpassing, bijvoorbeeld tijdverlenging, zo spoedig mogelijk melden bij inspectie via het ISD,
- voor de digitale centrale examens BB en KB wordt standaard een speciale uitvoering geleverd voor Nederlands, Engels, Duits en Nask 1.

KANDIDATEN MET EEN VISUELE BEPERKING

- Nagaan of het standaard examen met standaard hulpmiddelen adequaat is,
- zo niet, speciale examens bestellen met speciaal formulier bij examens@duo.nl; het CvTE neemt contact op voor de uitwerking,
- Nagaan of examen in verband met tijdverlenging over meer tijdvakken moet worden gespreid. In dat geval ook speciale uitvoering tweede tijdvak bestellen,
- aanpassing zo spoedig mogelijk melden aan inspectie via het ISD.

(FYSIEKE) BEPERKINGEN EN PRAKTISCHE EXAMENS (CPE EN CSPE)

- De docent dient aan de hand van de SE's (PO praktijkgerichte vak) en de CSPE's (van voorgaande jaren) te analyseren of er een probleem dreigt bij de uitvoering van het Se of het CSPE. Als dat het geval is, neemt de docent tijdig voor de afnames contact op met de examensecretaris.
- Bij een kortdurende blessures ligt uitstel van de praktische opdracht voor de hand.
- Indien de afname van een onderdeel van een CSPE niet mogelijk is zonder aanpassing, dan neemt de examensecretaris contact op met het CvTE via info@cvte.nl.
- Met het CvTE wordt nagegaan of een aanpassing van het centraal examen met inachtneming van de exameneisen nodig en gewenst is. Bij het overleg over mogelijke aanpassingen zal het CvTE vragen naar de aanpassingen die tot nu toe in het onderwijs zijn verricht. Soms is een

extra hulpmiddel voldoende of volstaat dat de kandidaat aangeeft hoe hij het zou aanpakken. Soms moet een opgave worden aangepast. Bij vergaande aanpassing kan voor de afname aan de school een gecommiteerde namens het CvTE worden toegewezen.

- Aanpassingen zijn niet mogelijk als daarmee het wezen van het cpe/cspe wordt aangetast. Een kandidaat is dan niet meer in staat aan de eindtermen van het examenprogramma te voldoen. Als een leerling zijn armen niet goed kan gebruiken, kan de vraag worden gesteld of een praktische opleiding in de bouwtechniek voor deze leerling een adequate opleiding is.
- Het CvTE gebruikt formulieren waarop de voorgestelde aanpassing van het CSPE vooraf moet worden gemeld. Een aanpassing mag geen afbreuk doen aan de gestelde exameneisen.
- Na de afname dient er een terugkoppeling aan het CvTE te worden verstrekt.

KANDIDATEN MET EEN ZEER ZWARE BEPERKING

Het kan zijn dat een standaard examenafname volstrekt onmogelijk is en dat ook geen van de aangepaste versies van het examen voldoen, bijvoorbeeld bij een zware lichamelijke beperking of bij een combinatie van beperkingen. In dat geval neemt de examensecretaris contact op met het CvTE via info@cvte.nl. In overleg en samenwerking met het CvTE wordt dan een aangepaste afname gerealiseerd, waarbij soms een gecommiteerde van het CvTE wordt toegewezen.